

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

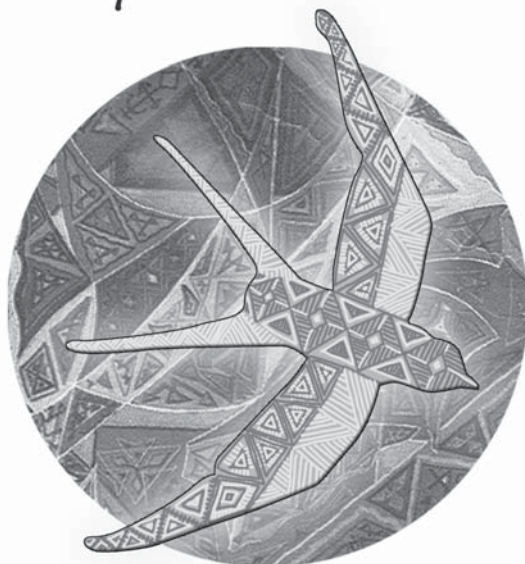
(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

Валентин Корнієнко

Дітка наєтївка

Вибране

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

ББК 84(4Укр)-5
УДК 82-1(477)
К66

Видано з допомогою Фондації
імени Івана Багряного (США).

К66 **Корнієнко Валентин**
Осінь ластівка. Вибране. —
Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. — 400 с.

ISBN 978-966-10-0862-4

ББК 84(4Укр)-5
УДК 82-1(477)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути використана
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавця.*

ISBN 978-966-10-0862-4

© Валентин Корнієнко, 2010
© Навчальна книга – Богдан, майнові права, 2010

Ще на початку авторового творчого шляху його закріпив і благословив Валерій Шевчук: «Валентин Корнієнко належить до тих літераторів, що відчують особливу відповідальність перед художнім словом і беруться за перо тільки після тривалої та глибокої вивірки себе і своїх можливостей. Саме тому він почав літературну діяльність із критичних статей, які друкував у республіканській пресі. Потім узявся за художні переклади з англійської, надрукував у «Всесвіті» «Родинне вогнище» В. Фолкнера та «Біллі Бад, формарсовий матрос» Г. Меллвіла — твори для перекладача дуже складні, але вони дають добру можливість потренувати і власне перо. Тим часом почав освоювати і прозу. Витриманий, навіть вишуканий стиль, добірна мова, добра професійна вправність — ось чим позначені перші новели В. Корнієнка. Поминаючи типовий для початківців навчальний період, він приходить до читача вже як сформований прозаїк.
Хай же йому щастить у цій нелегкій дорозі!»
Відтоді збіг не один десяток весен.
І хоч не обходилося і без заморозків, плоди усе ж зав'язувалися.
Хай читач переконається у цьому сам.

2002 p.

ОДНА ЛИШ ВІЧНА ПРИСТРАСТЬ — РІДНИЙ КРАЙ

«Осінь ластівка» — своєрідний підсумок довгорічної письменницької діяльності Валентина Корнієнка, так би мовити, букет із різноквіття його творчих зацікавлень. Найбільше сил він віддав художньому перекладові, але збірка знайомить не тільки з окремими взірцями цього літературного підрозділу, а й з оригінальними речами: тут і новели та памфлети, і публіцистика та есеїстика, і літературознавчі та критичні статті. Автор майже 40 років працював у престижних київських видавництвах та часописах і був близько знайомий з видатними діячами красного письменства. Враження від зустрічей із ними лягли в основу низки літературних портретів: есеїв про Героя України Івана Дзюбу, лауреата премії ім. М. Рильського Ростислава Доценка, кількарязового лауреата премій французького посольства Анатолія Перепаді, поета, прозаїка і перекладача-поліглота Юрія Покальчука, працівника української редакції радіостанції Бі-Бі-Сі, перекладача Володимира Романця, генія українського мовного космосу Миколи Лукаша, мага новітньої малої прози Григора Тютюнника, відомого письменника, рідкісного знавця секретів драматургічної майстерності і тривалого сценічного життя п'єс Олекси Корнієнка та ін. Свіжістю погляду на майстрів слова зі світовим ім'ям ваблять і вміщені у збірці статті про творчість Льюїса Керрола, Джованні Боккаччо, Джозефа Конрада, Марка Твена, Сергія Есеніна, Івана Буніна.

Досить рідкісна особливість: В. Корнієнко неабияку увагу приділяє не тільки змістові, а й формі. Його твори — як белетристичні, так і мистецтвознавчі — вигідно вирізняються стрункою, прозорою, добре продуманою, сказати б, «класичною» композицією, пластичністю зображення, густотою образного письма, силою вислову та психологічною заглибленістю при змалюванні характерів, життєвих колізій, явищ тощо.

Його літературний дебют свого часу привітав Валерій Шевчук. А про його переклад славнозвісних Керролових казок схвально відгукнувся Іван Дзюба,

зазначивши, що «нарешті ми маємо українську «Алісу», в оригінальності звучання якої «видно школу Лукаша».

Промовисті також і слова Анатолія Погрібного: «Приємно було дізнатися з вашого листа, що ви у творчих клопотах, у болях за нашу мову... Памфлет ваш охоче передаю до «ЛУ». Вважаю, що він вартий уваги, адже побудований на лексичній конкретиці — не тільки на емоціях... Щастя!». А ось цікаве спостереження рецензента драми-феєрії «Гравітатор інженера Бесага» Станіслава Шевченка: «Ключем до розгорнутої метафори цього твору можна вважати рядки з вірша Василя Симоненка «Земле рідна! Мозок мій світліє...»: «Хто тебе любов'ю обікраде, Хто твої турботи обмине, Хай того земне тяжіння зрадить І з прокляттям безвість проковтне!».

Красне місце у пропонованому виданні посідають п'єси, в тому числі написані у співавторстві з Анатолем Перепадею, — від комедії і драми-феєрії до вертепу. В них робиться спроба відповісти на ключові питання сьогоденного народного буття. Універсалізм — їхня основна риса.

Попри розмаїття жанрів та стилів «Осінью ластівку» скомпоновано як одне нерозривне ціле. Монолітність збірки забезпечується самою її проблематикою. Автор послідовно і неухильно обстоює вартості, загрожені нині від чуми повзучого культу плоті й голого матеріалізму: духовну красу нашого народу, його честь і поетичну душу, нездоланне волелюбство і вікодавню культуру. Мовне питання, цей предмет брудних маніпуляцій сучасних душителів націй, є наскрізним стрижнем книжки, її оголеним нервом. Рядки, надихані вболіванням за рідне слово, без перебільшення писалися кров'ю серця. Вони позначені наступальним полемічним духом.

«Осінь ластівка» сповнена світла, високодумности, зігріта любов'ю до рідного краю, всепереможним життєствердним оптимізмом. Читач матиме нагоду прилучитися до прекрасного, до всього, що є в житті нетлінного, вічного.

Володимир Присяжний, член НСПУ

РАЙДУГА НЕ БУВАЄ ЩЕРБАТА...

*Мала проза:
новели, бувальщини,
памфлети, образки*

У гостях у письменника Володимира Присяжного.

Чортків. У «Золотої пекторалі» в гостях.
Зліва праворуч: Володимир Погорецький, Богдан Бастюк,
Ігор Павлюк, Валентин Корнієнко, 2009.

БОСИЙ

Новела

Віднедавна Босого мов підмінили. Принаймі так видавалося Студентові, його другові й опікуну. Ось і сьогодні він спіткав його аж під погребником. Кундель лежав одинцем на осонні — голову поклав на передні лапи, очі заплющив — сам по-овечому бокатий і кудлатий, мастю чорний, із сивою мордою, сивими вусами та віями. Коли-не-коли голова на лапах нервово сіпалась, око на мить проплющувалося — і Студента обіймало химерне відчуття, наче Босий нищечком, чисто тобі людина, стежить за ним. То була звичайна його манера куняти, але, подумалося Студентові, останніми днями щось надто вже часто він бачить його сонного — чи не збирається той часом переспати яку лиху напасть? Ще раз обкинувши поглядом згорбленого, заціпенілого Босого, Студент гірко зітхнув: так і є, з собакою щось коїться, і то таке болісне, що йому зараз, либонь, не позаздриш.

...Крізь примружене око Босий бачив Студента, чий погляд чув на собі ось уже кілька хвилин. Ні, він не спав, як гадалося Студентові. Не спав, попри всі намагання забутися, здихатись бодай на мить чорної собачої туги, що день і ніч пекла під грудьми. У скронях шуміло, стугоніло, і, ніби в такт калатанню серця, пришвидшували свій біг по колу безладні уривки думок, уже котрий день женучи від нього сон...

Останнім часом Босий почав утрачати самовладу. Ні, він і досі вірив у свою досвідченість, у непохитні підвалини науки, що відбув у Господаря. Щоправда, тепер не виказував колишньої запопадливости, догідливости, — ці риси обернулися в нього на спокійну витримку, поміркованість, та саме вони, либонь, і підносили його в очах Господаря, робили незамінним. З цим, отож, у нього все гаразд. Із літами він навчився гамувати пристрасті, іноді просто-таки смішні, зрікатися бравади й пози, таких любих собакам. У кожнім його русі прозирали спокій та поважність. Діловито, без зайвої метушні й дешевого заповзяття справляв він свої обов'язки: щоранку обстежував сад і господарські прибудівлі — йшов звичайно неторопкою ходою, ваги-переваги, тримаючи носа при землі (чи не побував тут який непроханий зайда?), і навіть випадковий вуличний кундель не міг збаламутити його душевного спокою, як-от, скажімо, сусідському Рябкові. Той-бо відразу навівнів, утрачав рештки собачої гідности

і гнав до паркану, мов оглашений, от, мовляв, дивіться, який з мене зух! Ні, він, Босий, не такий! Він кохався у грі чесній і коли й зохочувався схрестити ікла з нахабою, то, по-перше, тільки за діло чи після лютої образи гонору, а по-друге, завжди волів нападати не з-за баркану, а десь на белебні, у найзапеклішому двобої і, звісно ж, не до першої крові.

Вітаючи вранці Господаря на ганку, він не вистрибував, мов яке нерозумне щеня, і не пнувся лизнути Господареві руку або поставити брудні лабети йому на груди. Навпаки — вмів зіщулити вуха в якийсь лише йому знаний спосіб, аж ті стирчали не догори, як у всякого пса, а якомсь набік, ба навіть униз, — і підбігти вмів до Господаря не абияк, а бічною ритуальною ходою, усміхаючись чорними губами, — і коли водночас і молов своїм волохатим хвостом, то не довше, ніж того вимагала пристойність. Підходив до ніг, торкався їх святобливо — і той приторк тримав лише мить, не більше, — а під завісу шляхетно задкував, не спускаючи ока з Господаря і б'ючи поклони.

Коли ж перед ним ставили бляшанку з обідом, він теж парка не парив, а прагнув лишатися собою. Не занурював писок у юшку аж по самі очі, не товкся носом, щоб аж посудина з огидним скреготом совалась по цементівці, не гарчав у шолок, зизуючи на кожні ноги, що навинуться на око, не давився кістками і не похлинався юшкою без жодної на те потреби, а так, із самої лише жадібності. Хлебтав не кваплячись і спокійно, самим лише рожевим язиком, з паузами, коли обережно, зубами, витягав, мов який безцінний скарб, кусень намоклого хліба і, хвацько мотнувши головою, впроваджував до рота. Виїдав усе до крихти, а як Студент пригощав ще й пиріжком, вигрібав ямку в саду, клав туди свій найдок і загортав землею...

То чим же йому гризтися? Навпаки, пес чув, що саме такий він мав подобатися Господареві і своєю поведінкою напевняка заслужив на його ласку та прихильність.

Босий звів голову і безрадно закліпав блискучими, як свіжовилущений каштан, бурштиновими очима. Поки він лежав, змагаючись із безсонням, день розповивсь і тихо й рівно догоряв золотою свічкою. Студента не було вже й сліду. З-над невисокого баркану по двору, будівлях, по зеленій засмазі листя, трав та дерев розливалася лагідна жовть.

Так, дотеперішне життя в Господаря здавалося Босому раєм. Нині ж від нього зостався тільки цей сад і це сонце, якому вже, проте, не зігріти його серця. Чим же, чим він заслужив на такий незавидний жереб? Невже нині в пошані лиш глупота, нездарність і шалапутство молодих вискочнів, а мудрий досвід і щирий сторожовий хист уже не здаються ні на що?

Он воно сидить на ганку, голочереве ледащо, голий король і... причинець його краху. Блазное — аж дивитися сором! Забрало собі в голову, що це казна-як цікаво. Сперлося лаписьками на рядняний підніжок, прихопило зубами кінець нитки і неухважно її сотає, ще й глипає спідлоба. І що за дивна

пристрасть до всього, що тонке, довгасте і звисає! Тільки й бачиш, як носиться з якоюсь чортівнею в зубах — ниткою, галузкою чи соломинкою — або з глухим гарчанням мотузує шнурка на черевіку в Студента. Ну й чого б ото я скидав очима? Коли вже, шановний, і дивишся на когось, то подбай принаймні, щоб десь там світилася бодай цята кебети. Так, так. І сіпатися, мотати головою та бити лапами об землю, вискаючи з отими недоумкуватими рухами, я б не радив. Однак на гачок не спіймаюся і не пустуватиму з тобою. О, це інша річ! Поганятися за власним хвостом — ото твоє.

І Босий повертається до ганку спиною, рішуче одкидаючись бридоти, що діялась перед його очима.

І що вони в ньому знайшли? зневажливо махнув хвостом Босий. Щуценья, яких тисячі. Вайлувате, голопузе і капловухе. З великою не до міри головою, товстими ногами, живіт як бубон. Ще й ходити до пуття не навчилося. І п'яти метрів не пробіжить, щоб не зашпортатись у власних ногах і не накувати собі лоба. Зате як ця почвара жере. Це вже, знаєте, якась хвороба! Що там їжак! Він його умаламуриць — і оком не змигне. Тут цуцика не відстрашують квашені огірки, соняшник, ба навіть, страшно подумати, перець, червоний стручковий перець не відстрашує!

А тим часом хоч хтось із домівників перейнявся погордою до цього курдупля? Аби ж то! Яюсь той завиграшки глитнув червоний, як жар, стручок і тільки метнув раз-другий хвостом по землі, не спускаючи задоволеного ока з Господаревого сина і напружено очікуючи, що ж то буде далі, — а Господар і його син, ба навіть квартирант, людина гречна і взагалі гідна найвищого пошанівку, так несамовито розреготалися, наче побачили бозна-яку дивоглядь. Це тижнів зо два тому. Господар допіру приніс щуценья додому. Відтоді Босий ніби став за пасерба. Усіх обходив Барсик. А що тільки Господар вийде на ганок, йому під ноги прожогом кидався сірий живий клубочок, стрибав опукою, лизав чоботи, повискував, і Босий не міг відбути свого ранішнього вітального ритуалу. Та що найбільше його смутило — Господареві було клопоти. Він нахилився до Барсика, важко та незграбно, і закандзюбленим нігтем вказівного пальця шкріб йому поза вухом, лоскотав живіт, аж поки Барсик беркицьнеться на спину, що тобі який останній соромітник, і, неспроможен знести нестерпучої розкоші, почне корчовито подригувати задньою лапою. Босий же, допечений до ширця, мусив тоді відійти до своєї буди і здаля споглядати чужу радість...

Так, Барсик був щасливчик. За кілька день його ласки, здавалося, запобігав сам Господар. Іде поратися десь по господарству — неодмінно і його покличе. А то забрав навіть у льох. Господарів син Сашко занедбав і шкільну науку, цілими днями гасав із песиком по саду — аж шаленіли обоє. Нащо квартирант твердий чоловік, а й той щовечора частував вихватька ласощами. «Барсику, на! Барсик голодний, а де там мисливська ковбаса? Ой, у Барсика ніс гарячий!» — тільки й чути було на подвір'ї.

І що ж, цей нікчемник оцінив їхнє добре серце? Радше навпаки, коли зважити, з яким лютим захватом він мотлошив та гриз усе бодай трохи дотичне до людей — холоші штанів, черевики чи виступці, — як ганяв голубів і трошив ганкове дерево. Цей малахольний спробував навіть кинутися на червоні спортивні штани Студента, коли той вправлявся з гантелями, але трохи не наклав головою: квартирант саме присідав і прищикнув ту дурну голову стегном. Та ба, все Барсікові миналося, ще й оточувало ореолом героя. Ех, до чого тільки може докотитися щеня при славі! Стояв він якось біля шпари в баркані і знюхувався з перехожим псом, коли це чує коло вуха чийсь гарячий подих, і відразу ж чийсь ноги брутально торкаються йому голови. Уявіть же собі подив, гнів та огиду його, Босого, коли, звільнившись від непроханих обіймів, він побачив перед себе пришелепувату усмішку цього фігляр. Не знати, що вже той прочитав у його очах, тільки ж по тому навіки забув до нього дорогу.

Тут би розходилися й залізні нерви. І Босий ось уже понад тиждень не знаходив собі місця. Почувався так, ніби його підсмажують на повільному вогні. Спізнав усіх жалів, яких тільки можуть завдати гірка образа та приниження. Чи помічав Господар, бавлячись весело біля ганку з новим улюбленцем, самотню згорблену постать неподалік? Певно, ні... не помічав — а то догледів би й тугу в його очах, таку глибоку й невимовну, що мусив би до нього озватися. Але Господар мовчав, а він приходив до нього і ждав... ждав, бо любив свого пана над усе.

І тільки Студент приступив якось до нього і погладив по голові. Та Босий зціпив зуби, тамуючи сльози, і сквапно відійшов геть. Переходити на прохачький хліб? Ніхто не заступить йому Господаря!

Босий звів очі на стяжку неба понад барканом. Велетенське кружало призахідного сонця нагадувало диковинний фрукт, облитий рожевим сиропом. Не знати й коли помовкли пташки. Ще кілька хвилин — і в садовій гушавині заворушаться мовчазні сутінки...

Ні, Господар не міг не бачити, чого вартий оцей легковажний вертихвіст. Отож, напевне, тут щось криється. Бо ж нічого було б Господареві отак із доброго дива ганьбитися фальшивою ніжністю до глупака Барсіка... І навіщо взагалі було приносити його сюди?

Отакі-то думки роїлися Босому в голові, поки він ковтав гіркий полин образи.

* * *

...Нитку з рядняного підніжка Барсік висмикнув ледь не у відчай: здавалося, чорний Господарів пес глухий і сліпий до його подвигів. Нудьга, нудьга! Щуцник випустив із рота здобич і ображено заскімлив, тихенько, мовби несамохіль. Повискуючи, раз чи двічі обкрутився навздогінці за хвостом, поглипав на сонце навзаході, байдужним оком провів муху, що кулею прогула біля носа, нарешті позіхнув і сів навпочіпки з виразом кислим і меланхолійним.

Отак чапів він хвилину чи дві, вже й очі стали братися поволокою, коли це вуха його разом нашорошилися, ловлячи незнайомий звук, що долинав від баркану. На смітнику грібся великий зозулястий півень. Ко-о-ко-ко! Ко-о-ко-ко! — розлягався в тиші його співучий сласний голос. І що б то воно за знак? Зроду ще Барсікові не випадало чогось такого чути. Мить — і цуцик уже пас очима це небачене досі чудєрство. Нижня щелепа йому відвисла. І вродиться ж отаке страшило! Барсік нахилив голову в один бік, потім — у другий. Двоноге і з кілочком замість морди! А на голові то що драгліє? Лелечко-леле, ціла фортеця кривавого м'ясива! І шоки теж пообростали немов червоною бородою. Зненацька звір скинув головою. Рясні сережки колихнулися. З-під сизуватої плівки гостро зблиснуло око. Бр! — жахнулося цуценя. І треба ж мати отакого гребеня й отакі граблі-ноги. Які ж бо вони цупкі, пазуристі і як шпарко гребуть під собою землю! Так може гребтися хіба ворог. І Барсік незчувся, як із горла йому вихопилося глухе гарчання. Потвора вмить урвала розкопини і начебто завмерла, тільки рвучко, буцім брідливо здригаючись, поводила головою. Потім пустила прикрій горловий звук і ще з більшим осатанінням заходилася довбати дзьобом зловонну риб'ячу голову. Відтепер вона вже ніби не помічала цуценяти. Барсік постояв ще трохи, повернувся і сумно поплентав до ганку. Ех, лопнула і цей раз мрія про знайомство! Бідолашний Барсік! Йому було й невтямки, що пригода почалася, щойно він порушив самоту бородатого пана смітника. Не ступило собача й кількох кроків, як позаду дрібно й сухо затупотіло, і воно брязнуло долу, оглушене потужним ударом у тім'я. Звівшись на ноги і ще не тямлячи, що й до чого, Барсік побачив страховисько з широко роззявленим дзьобом, де погрозливо тріпотів тонкий червоний язичок. Усе, що було далі, діялося мовби вже не з ним, а з кимсь чужим і далеким. Угрюваючи передніми лапами в пісок, песик припав до землі, ніби лагодився до стрибка, і тонко задзявкотів. Та звір і гадки не мав відступати, тільки ще ширше, ніби для більшої стійкості, розставив ноги. З грізно настовбурченим пір'ям, що збільшило його розміри майже вдвічі, з набряклим кров'ю гребенем і вогнистими баньками він скидався на пекельну прояву. Момент другого нападу Барсік зопалу прогавив — здогадався про нього лиш, коли його мовби підхопило вихором і закрутило в шаленій круговерті. У кривавій млі миготіли гребеняста голова з жаринами сповнених скаженої злоби очей, хижо розчепірені крила, строкатий розпушений хвіст, сухі лускаті ноги. І те все било, довбало, дряпало, щілило в голову та очі...

Барсікові геть забило памороки. Відчайдушно силкуючись утриматися на ногах в осередді цього руйнівного смерчу, скулившись під градом ударів, він досі ще не міг дібрати, що з ним зайшло, утямити, він це чи не він. Щоправда, боліло так, наче локшили таки його. Песик відскочив набік і, зібравши останні сили, утризнув нападника за бока. Та що це? Рота й горлянку забило густе м'яке пір'я, і Барсік скорчився у нападі нестримного кашлю. Чудова нагода

для напасника! Він прожогом злетів у повітря, вп'явся пазурями п'єсяти в карк і, переможно крякнувши, з дикою радістю взявся гамселити зверху. Барсик розпачливо замотав головою, прагнучи скинути живу б'ючку ношу, але звір тільки залопотів крильми і вдержався. То був суший гемон, випущений з пляшки злий дух, і скараскатись його було так само годі, як власної тіні. Пєсик завив із жаху. І не знати, що більше його страхало, — близька смерть, чи невблаганна чужа душа, чорна пустеля згуби в ній...

* * *

Оте все діялося на очах у Босого, що спочивав на своєму звичному місці, лїново поводячи баньками. Перш йому навіть утішно було спостерігати, як войовничий і безстрашний гер Півень дає жару безборонному щенюкові. Та ось гребенястий розбишака змахнув крильми, злетів у повітря і заходився чим-дуж дзьобати пєсика у тїм'я. З відчайдушним пискком охоплене жахом цуценя бухнуло на землю. Голова його в останньому зусиллі повернулася до Босого, і той зажмурився перед слїпучим дивовиддям його дитинних скривджених очей, чи то благальних, чи то докірливих. І враз старому псові перевернуло всю душу. Зловтіха, яка ще недавно розпирала груди, щезла, розпливлася, розтала. Натомість серце вразив біль, перш тупий, невиразний, потїм дедалї гостріший, дїткливїший. Йому видалося, ніби удари крилатого пройдисвіта сиплються на нього, Босого, тільки не на теперїшнього, мудрого та досвідченого, а на колишнього, яким він був давно-предавно, кволого та беззахисного. І він, дарма що готовий до кінця боронити себе, все ж не може стримати натиску ворога, дужчого, вправнішого, немилосерднішого. Босий зїрвався на ноги. Те, що йому оце здалося, таке до болю знаїоме!. Може, йому теж перепадало на горїхи від цього скаженюки? Тільки так давно, що все начїсто стерлося у пам'ятї?

Босого затопила хвиля жалю, жаль змінився пєкучим соромом. Перед очима зринула мла, крізь яку просвічували далекї тремтливї скалки, образки минулого. Чому, чому він так кипїв, споглядаючи Барсиковї пустощі, його буйну щенячу радїсть? Адже колись він і сам був такий, був подібний до Барсика, поки життя та Господар не переїнакшили його на свїй лад. Ні, ні, він дратувався зовсім не тому, що недотепа Барсик виказував себе з головою. Просто він заздрих його щастю, заздрих тяжко й люто, як заздрих старечка немїч молодечїй сназі. А втїм, хто знає, тепер йому дещо прояснилося: може, не такому вже й щастю? Та хоч би там як, а саме це, невиразний здогад, що він уже віджив своє, що йому готується заміна, живило його ворожїсть до цуценяти.

Але тепер... тепер він забуде про заздросці. Забуде про свою зловтіху. Він переступить окаянну межу між собою та цим юним створінням, молодим пагінцем, що тільки-но зазеленїв. Він мусить прийти Барсиковї на помїч! І, зібравши рештки підупалих сил, Босий кинувся визволяти Барсика, що знемагав у нерівному двобої з Півнем.

Бій точився недовго. Раптового припливу сили Босому стало лиш на перші хвили сутички. Потім усе відбулось як у страхітному сні. Розпалений бійкою кровожерний Півень як оком змигнути повалив старого пса на землю. І, відійшовши набік, переможно закукурікав.

То була поразка Босого. Поразка нищівна і ганебна. Але диво-дивне: біль та розпач, здавалося, щадили його, і згодом, коли він, охлялий та знесилений, допомагав Барсикові зализувати рани, то не чув у собі нічого іншого, крім милостивого, не знаного досі солодкого щему та ніжності, тихої і цілющої, як вечір, що оце спадав на землю...

* * *

І враз він здригнувся, у шлунку нудотно замлоїло, тіло взялося сиротами. З долішнього кінця узвозу долинув нагужний, аж стугонливий, моторошно тоскний рев мотора — під пригру незграйного хору глухих скигливих голосів...

Він скинув голову і весь обернувся на слух. Зловорожий лемент дедалі ближчав. І хоч Босий чув той гук уперше, та не був би він собачого роду, коли б умент його не розпізнав.

То он що приберіг для нього Пан-господар!

Смачний гостинець, що й казати! Його Цар і Бог зірвав нарешті маску...

Але, як мовиться, бере, бере вовк, та й вовка візьмуть!

Останні кілька хвилин Босий чув, як із нього краплина по краплині витікає життя... О, ні, він випередить події! Уникне цього пекла, цієї завивущої чотириколісної камери смерті! Але спершу...

Старий кундель підвів голову. Глянув на Барсика. Вуха в тамтого стояли сторч. У чоловічках — застигли жах і смертельна туга. Босий показав очима на баркан із боку косогору. Потому глибоко вдихнув повітря і, зібравши останні сили, поповз на животі. Стиха повискуючи, шулячи вуха і підібгавши хвоста, Барсик слухняно подріботів слідом. Йому нічого не треба було пояснювати...

Зір кунделеві вже застигала мла, коли він свинцевою, мовби не своєю, лапою одхилив у баркані дошку.

— Ти славний і збіса розумний песик, — озвався він по-собачому, бо в собак, хоч вірте, хоч ні, теж є своя мова, дарма що без слів. — Тож легко знайдеш собі іншого пана...

І перш ніж згасло дитинне, безборонне, невимовно лагідне світло в його очах, полегшено зітхнув.

Барсик живим клубочком уже котився вниз по крутосхилу.

(Журнал «Ранок», 1975)

УКРАЇНСЬКА КИЦЬКА

(Новорічно-різдвяне)

Наша Варвара, їй же бо, не така, як чимало інших її посестер.

Її вуха, ніби гумові, з чорними краєчками, день у день омиває українська мова.

— Киць-киць! — кличе її щоранку перед школою до блюдечка з молоком Андрійко.

— Дзусь, мала шкодо! — чує вона від сестрички його Лесі, великої поборниці недоторканності шпалер.

— Варвари ночі урвали, дня приточили, — гладить її по голівці із замурзаним, як у шахтаря, писочком теща, гостя із села Пекарі, де ще не прочахли Тарасові сліди.

— Плакала киця на кухні, аж киці очиці попухли, — озивається до неї Франковими вустами пекарівський тєсть.

— Слухай, кицюню, а в шахи ти граєш? — запитую я Варвару, вдаючи Алісу з Дивокраю.

Читач уже, певно, здогадався, що Варвара — фаворитка нашого дому.

Варвара звичайно сидить до мовця спиною і, хоч на погляд і вухом не веде, насправді намотує кожне наше слово собі на вус.

Атож, саме так, і збрехати тут мені не дасть мій синок. Якось Андрійко, якого позбавляли сну лаври його тезка Андрія Шевченка, почав в'язнути до мене: купи та купи йому футбольного м'яча!

— Сам знаєш, я ще ніколи путнього не мав, — доводив син.

— Мав! — почулося раптом іззаду обурене.

Ми як на команду озирнулись — і мороз пішов нам поза шкірою. Перед нами, здавалося, стояла не кицька, а собака Баскервілів. Пухнаста біла шерсть Варварі настовбурчилась і ніби аж іскрилася, очі палали червоним вогнем.

— Мав! — повторила ця пекельна проява, далі круто розвернулася, скочила на шпалери і, відбившись від стіни всіма чотирма, покуріла із задертим хвостом під трюмо.

Ми перезирнулись і водночас подумали про те саме. Хоч як це неймовірно, Варвара спіймала Андрійка на брехні. Насправді він обернув на шмаття цілу купу покришок футбольних м'ячів, і кожна не поступалася своєю міцністю залізному дереву.

Могло, правда, бути й так, що Варвара лишень просила риби. Але тоді, замість чухрати, як оглашенній, у темний закамарок, вона просто задубила б хвоста і повела їх, мов Наполеон, за собою на кухню. Ні, риба відпадала. Залишилося одне: наша Варвара маніакальний правдолюб!

Та й це ще не все! З часом у нашої кицьки — прорізалася ще одна пасія — передражнювати! Хоче, вірте, хоче, ні, у неї з'явилося щось від Шарикова!

Це убоїще взяло моду нявчати у такому скаженому темпоритмі, що нявкіт зливався в якийсь моторошний белькіт, своєрідну імітацію людської мови, і я можу присягнути, що, вслухавшись, при бажанні можна було навіть розпізнати щось наче окремі слова, а то й цілі словосполучення та фрази. Із обсіяної білими, по-щупачому дрібними й гострими зубами пащі з якимсь ніби пневматичним свистом і харчанням вихоплювалося: «х-хек їй ус-се та х-хек», «на с-сухий корм уж-же й не дивитьс-ся», «молока, с-сала й не показ-зуй», «с-сільс-ські коти — так ті й х-хлібові раді», «м'яс-со їй подавай», «ач, аж-ж за вух-хами ляш-ч-чить», «теля б ціле з-з'їла», «а с-самі м'яс-са тиж-жнями не бач-чимо», «прац-цюємо на kota» і всяка така інша кулінарна атрибутика. Отак-то... А тепер нехай мені хто скаже, що коти безмозкі. Та я йому розрегочуся в живі очі!

Почувши цю всю погань уперше, ми почервоніли по самі вуха.

Неймовірно, але факт: Варвара піднесла нам до обличчя дзеркало! Осоромила нас усіх! Але що в неї на умі?!

У нас аж мурашва полізла поза спиною. Невже нам тільки здавалося, ніби наша улюблениця спала, коли ми дивилися «Собаче серце»?

Тим часом кицька мінялася на очах. Кошеням вона не лазила з наших рук і спала в одному ліжку з Лесею. А яких тільки коників не викидала! Варвара залюбки тріскала все, що не даси, навіть сиру картоплю, клацала клавішами друкарської машинки, ганялась як навіжена за шворкою, прекумедно розчепірюючи задні лапи на крутих віражах, плутала наші ноги зі стовбуром і, впиваючись у шкіру пазурами, дерлася по них на спину, ба навіть на голову, звідки пнулася повидряпувати очі, словом, усіляко засвідчувала свою приязнь і товариську вдачу... А тепер зробилася відлюдькувата, підозрілива і дика. Коронним її номером стало тікати від тебе, як від чуми, при твоєму наближенні, зачаюватися десь у павутинні під канапою і цілими годинами не подавати найменших ознак життя. Ми губилися у здогадах. Як те все розуміти? Чи не виховує вона нас часом? Мовляв, як шкодуватимете м'яса — не те ще буде! Тоді треба її впевнити, що ми не родичі Пузиря та Плюшкіна. І ми влаштували бунтівній Варварі такий м'ясний стіл, про який звичайна людська Мурка могла хіба мріяти! Та ба! Що більше ми їй годили, то неприхованіше кітка нас цуралася. Тепер у нашій домі панувала цвинтарна тиша. Кожен переглядав своє життя і знаходив у собі щось від злочинця. У всіх бурхливо розвивався комплекс меншовартости. Ми безпричинно червоніли, бентежились, умовкали на півслові й на самім початку уривали сміх. Відмінник Андрійко переселився на «ослячу» лаву. Нам лишалося тільки надіятись. Ану ж у Варвари перехідний вік? Або дається взнаки голуба кров? Адже в Єгипті котів начебто мали за святих тварин, а наша «шахтарочка» напевняка походила з берегів Нілу...

Про найжахливіше ми воліли не думати. Та ба! Від долі, як мовиться, не втечеш...

Якось я прийшов додому не в гуморі: щойно дописаний водевіль виявився побудованим на піску — і в очах мені було чорно. Мов лев у клітці, сновигав я по кабінету. І тут мій погляд упав на Варвару: кицька, для якої в мешканні не було географічних меж і заборонених зон, цього разу знайшла притулок у мене. Вивернувшись на радіаторі, вона спала мертвецьким сном. Щоб хоч трохи розвіятись, я почухав їй сніговобілий гагарячий пух на череві, але, замість блаженно потягтися уві сні, Варвара провела цілу серію дригів сталевими задніми лапами, зоставивши на моїй руці довгі білі пасмуги, і тільки, як той казав, її бачили. Я стояв на місці злочину, тупо дивлячись на свій зневажений зап'ясток, і в душі моїй закипала гірка образа...

Після відкриття, що Варвара вдатна обернути наші слова проти нас, ми говорили про неї лише пошепки або поза очі. Говорити зараз пошепки я не міг. Тож-бо спершу пересвідчився, що вона у вітальні, а вже потім закликав до себе всіх на родинну раду.

— Для Варвари ми боги чи ні? — почав я з маху, крешучи з очей блискавиці.

— Як це? — розгублено закліпав повіками Андрійко.

— А так, що вона живе на нашій шії і завжди й у всьому від нас залежна!

— Ага! Ми її доглядаємо, чешемо, купаємо, надіваємо нашійника від бліх, — здогадався син.

— І годуємо, — докинув я похмуро.

— Відкрив Америку! — пирхнула дружина.

— Чи були ми коли несвідомі своєї гуманної місії? — запитав я трагічно. — Ошукали хоч раз її довіру? Дали впасти бодай волосинці з її голови?

— Хай Бог милує! — відповів дружний хор голосів.

— То чого ж... чого вона... — тут я, мов священник-методист, підніс догори подряпану руку, але спохопився, що виставляю напоказ свої язви, і зараз же опустив. — Така невдячна?!

— Бо в нас не водяться миші, — хмикнула дружина.

— До дідька мишей! — заволав я в нестямі. — Можна і без мишей не бути свинею!

— Чого ж ти від неї, бідолашки, хочеш? — із непоступливістю квочки, що, хижо розчепірює крила і кидається боронити від шуляка курча, запитала дружина.

— Чому б їй не посидіти на моїх колінах! — зухвало запропонував я.

— Надто кістляві, — прокурорським тоном вирекла дружина, критично оглянувши мої ноги: звичаєм усього нашого жіноцтва вона любила випинати непривабливі сторони свого дружини.

— Хай і так. Але м'ясо постачаю я.

— Приволокти в печеру тушу мамута — святий обов'язок голови сім'ї, — діловито сказала супутниця мого життя і, добувши люстерко та помаду, захопилася підмальовувати уста.

— Не побивайся, тату. Варвара чує твої кроки ще в коридорі і жене до дверей, як пущена з арбалета, — заспокійливо промовив Андрійко, неперевершений знавець зброї доби селянських воєн у Німеччині.

— Її цікавить лише торба! — розпачливо зойкнув я. — Чисто практичний інтерес. А я сам для неї — мебля! Навіть гірше, бо де найчастіше вона спить? Хіба не в серванті на тарелі? Нуль без палички — ось хто для неї я! — у моєму голосі забриніли гистеричні нотки.

— А ти ще сумнівався? Як відчайдушно вона випрочується з твоїх рук, як, мов той злий дух, світить очима із темних закомарків, куди ховається від тебе, наче від хижого ординця! Щось їй у тобі не до шмиги — факт! А ось мене вона любить!

— То-то обдерла до «живого м'яса» ніжку твого кухняного стола.

— А фотошпалери! — скрикнула Леся.

— Зате колін моїх не обдирає, — з гідністю відповіла дружина і цнотливо обсмикала сукню.

— А натомість їх кусає. Полежить, скільки сама схоче, а тоді углитне й хода! — мстиво зауважив я.

— Так само й зі мною! — стрепенувся Андрійко.

— Отже, вона гидує вашими коліннями. Вона всіма нами гидує, гребує, попихає, як наймитами! Є коти, а є й котиська!

— Дурниці це все! Рубати гілляку, де сидиш? Ні. Нема глузду, — стенула плечима моя благовірна.

— Є! Адже дбати про Варвару для нас не кара, а небесне раювання! Раювання, хоч би там що! — я мало не плакав.

— А звідки Варварі про це знати? — вгородила ножа у спину дружина.

— Вона все знає. Геть-чисто все. Хто не вірить — хай погляне у її відьомські очі!

Глаголячи так, я сторожко зирнув краєчком ока на радіатор. Дяка Богові, ніяке хвостате чудовисько на ньому в сей мент не вигрівалося.

Гай-гай, якими телепнями, якими штурпаками мали ми здаватися о тій порі Варварі! Ще й досі мене проймає циганським потом, як згадаю, в яке болото ми тоді скотилися!

Так, то було найганебніше болото, яке тільки можна уявити, і хтозна, чи виборсався б я з нього, якби...

Забігаючи наперед, скажу, що цього дня ніщо спершу не віщувало щасливої розв'язки. Навпаки, здавалося, всі пекельні сили завзялися проти мене. Спочатку зі звуком корка, раптово витягнутого із пляшки, перегоріла настільна лампа, і мені довелося бігти за три квартали по нову жарівку. Потім я недолічився однієї сторінки рукопису і перевернув усе догори сподом, поки знайшов її у шпарі за тильною стінкою шухляди. Та не встиг я відсвяткувати вікторію, як

виявилася нова пропажа — окулярів, і мої пошуки увінчалися успіхом лише, коли я побачив їх на шворці у себе на грудях.

Нарешті, коли, відсорбнувши з філіжанки кави, я однією рукою взяв самописку, а другою сягнув до клавіша магнітофона, то виявилось, що коротке замикання випало і його нутро. А працювати, аби ви знали, я звик під звуки української маршової музики. Тож-бо, хоч скільки я шукав спасенного мотиву для кумедних вибриків свого водевільного героя, щоб вони не сприймалися як дешеве блазнювання, — а вдихнути життя у мертвонароджене літературне дитя так і не пощастило. Я сидів понурившись, серце стискала безнадія... Аж ось... Якийсь хрускіт змусив мене підвести голову, і я побачив у темному кутку двоє зелених фосфоричних цят. Там я поклав був на блюдечку свіжокуплену рибу, і, судячи із рвучких переміщень світних кружал, кицька віддавала їй належне. Нарешті, поласувавши всмак карасиком і солодко потягнувшись, Варвара, світлячи, мов фарами, очима, тихо рушила до мене, постояла біля столу і... з тихим «Мр-р-ня!» скочила на коліна. Я завмер, боючися сполохати неждану гостю. А та, помісивши передніми пазуристими лапами мої ногавиці і раз-другий прекумедно обкрутившись навколо себе, вместила в решті на них і, ніби все життя тільки те й робила, почала виконувати, — спершу піанісімо, а відтак дедалі розкотистіш, міняючи регістри, з дивовижною експресією та героїчною патетикою, у найкращих традиціях художнього муркоту — що б ви думали?! Судячи з розвитку теми, увінчаного бурхливим суремним фіналом, — «Запорізьку похідну», записану від кобзаря Євгена Адамцевича, обробка Віктора Гуцала!!! Саме її магнітофонний запис мав би надихати мене півгодини тому. Я не міг повірити своїм очам та вухам. Ось вони — омріяні хвилини злиття душ, тріумфу щирости! Стосунки нарешті з'ясовано, мана, що так довго гнітила душу, розвіялась!

І тут мені як світ свінув!

«Чи ба! Варвара все порозставляла по своїх місцях, — подумав я. — Але як же тонко, з яким незрівнянним, математично безпомільним етичним чуттям!»

Нараз Варвара постала в новому світлі. Якою легковажністю було гадати, ніби вона невдячна чи їй бракує шаноби та зичливості! Цього добра у неї подостатком!

Ні, тут що іншого! Просто в нашої кицьки... на рідкість розвинена самоповага!

Запопадливо демонструвати свою вдячність було б нижче її гідности.

Саме гордощі змушували її вдавати з себе дикунку, спонукали до зухвалих вибриків. Ось де собака закопаний! Тільки так їй, спадковій нахлібниці в людській оселі, можна було зберегти обличчя, показати, що вона не плазує перед своїми хлібодавцями. І лише коли наспіла догідна хвилина, коли мені було справді не мед і її вже годі було запідозрити в банальному підлабузництві,

кицька дала волю ніжним почуттям, що жили в маленькім її сердечку. І поспішила на допомогу!

Зайве казати, що долю мого творіння було вирішено. Самоповага! Ось мотив, якого я так довго шукав для свого комедіанта-фіглярра. Приниження паче гордоців! Під заспокійливий Варварин муркіт рядки самі полилися з-під пера, і за десять хвилин я міг себе привітати: «Звершилося! Водевіль є!»

Та найдивовижніше навіть не це! Я не можу відгетькатися від думки, що кицька наша тонкий психолог: угадала, над чим я сушу голову і сама зробила підказку! Сказати б, мовою німого кіно. Авжеж, це хвостате чудовисько знає геть-чисто все! Хто не вірить — нехай зазирне у його відьомські очі!

Отака-то дуся, отака-то розумничка наша Варвара! А що найулюбленіше місце її відпочинку — під жовто-блакитним прапорцем на креденці, то мене дедалі частіше навідує гадка: чи секрет такої культури почуттів, такої чистої, цнотливої, гідної любови не в її лінгвістичному вихованні? А що, коли намотуючи наші слова собі на вус із самого малечку, крихітка Варвара усотувала в себе й щось від української душі, сиріч від найпрекраснішої в світі нашої ментальности? Звісно, мені можна закидати надмірну академічність вислову чи там надмірне захоплення Потебнею, але якщо мої здогади слушні, якщо їх не навіяла чаклунська краса сьогоднішньої новорічної ночі, тоді ми повинні визнати, що Варвара — хай і з голубою кров'ю — щиро українська кицька!

Нота бене

За вікном — зимова казка... Сиплються як із міха і мигтючою мошвою рояться у ліхтарному освіті заворожливі слюдяні блискітки. Але Варвара, бачиться, у полоні інших чарів. Згорнувшись бубликом під держакіом прапорця, вона солодко спить і бачить уві сні... Гадаєте, котрогось із безрідних малоросійських котюг, облізлого, плюгавого, із драними вухами та більмовими баньками, безнадійно враженого комплексом меншовартости? Ба ні, обранець її серця хіба ж такий аристократ! Про це промовляє кожна її шерстинка, аж до чорного кінчика хвоста. Напевне її сон тривожить хтось інший, той, про чий подвиги вона чула вже не раз на вечірніх хатніх читаннях: осоружний для ворогів і жаданий гість у кожній оселі — грізний козак-характерник, він же, геройський козак-невмирака, легендарний пан Коцький!

(Альманах «Курінь», 2009)